

## СЕРИОЗНОТО ТВОРЧЕСТВО ИСКА ВСЕОТДАЙНОСТ

(Из разговорите ми с Георги Караславов)

СТЕФАН КОЛАРОВ

Още приживе той бе сочен като един от големите ни писатели, а редица от книгите му се изброяваха сред значителните явления на нашата литература. Годините след неговата смърт успокоиха много от личните пристрастия и оценки и тежкото и авторитетно определение „класик“, което се дава на малцина, неизбежно започна да съпътствава името му. Защото Георги Караславов е наистина от редките творчески личности, чието присъствие в духовния живот на България е свързано с крупни художествени завоевания, с богата и многолетна писателска дейност, с обществено-партийна ангажираност. Времето все повече разкрива голямото му и трайно дело, което след Иван Вазов почти няма достойни съперници. Плодовитият и шедър талант на писателя го утвърди както в трудните, неспокойни години на борбата за нов свят, така и в периода след победата на социалистическата революция на Девети септември. Така той се оказва една от големите фигури, които органично свързват миналото и настоящето благодарение на идейно-естетическите си търсения, на сериозните си завоевания.

В края на 20-те години, едва издал първия си сборник с разкази „Уличници“, Георги Караславов с книгата си „Кавалът плаче“ става един от авторите на септемврийската литература, неговото младо и свежо перо получава първото си гражданско кръщение. Като комунист в своите бъдещи произведения той ярко претворява новия герой на епохата, изследва душевността на селянина, който под ударите на жестоките закони на капиталистическата действителност постепенно формира своя ясен социален мироглед, възприемайки повелите на партията и борбата. Така е в сборника на „На пост“, така е и в повестта „Селкор“. Образите на Мангафата и на Димо Казака носят редица черти, непознати при традиционната характеристика на селския човек. Влюбен във Вазовия възрожденски патос и в суровия рисунък на Елинпелиновата проза, младият Караславов дообогатява и идейно-художествено доосмисля редица проблеми от творчеството на своите големи предходници и учители. Той свързва още по-тясно вълненията на своите герои със значителните идеи на времето, с изострените социално-политически конфликти на заобикалящата го действителност.

И затова с такава необикновена сила и творческа мощ писателят претвори жестоките закони на капиталистическото развитие, навлезе в неговата сърцевина, като показва пагубното въздействие на частната собственост, разрушителната й радиация върху човешката душа и нравственост. Замисляйки своята знаменита трилогия, която по волята на съдбата остава дилогия, значителният художник на българското село създаде най-напред „Татул“ (1938), а след това и втория си бележит роман „Снаха“ (1942), станал едно от върховете постижения на цялата ни литература през 40-те години, а и след това. В стегната форма, с една изключител-

но експресивна линия на изображение и със суров и правдив психологизъм авторът проследява разбитите надежди, рухващите устои на външно мирния и затворен семеен свят на Марьола, а след това и на Тодор Юрталана. Писателят недвусмислено показва как жестокият механизъм на капиталистическото общество смазва човешките добродетели, тласка към престъпност и дребната собственика Марьола, жертвувала и младост, и щастие за малкото парче земя, и едрия земеделец Юрталана, който все повече усеща своята сила и насочва погледа си към политическите борби.

След победата, извървял богат и плодovit път, Георги Караславов написа малкия си шедевър — повестта „Танго“ — и осъществи епопеята си „Обикновени хора“, чийто замисъл го е въртувал в продължение на пет десетилетия. Така амбициозният размах на неговото художническо търсачество постигна наистина завидна пълнота.

Моето познанство и общуването ми с големия майстор на словото започна, когато зад гърба си той имаше вече едно завършено дело. В продължение на близо пет години аз бях един от честите му събеседници в неговия дом в Драгалевци, където, необезпокоявани от чуждо присъствие, освен това на неговата възрастна и всеотдайна съпруга, ние водихме редица от нашите продължителни разговори. В литературната анкета „Георги Караславов“, издадена от „Български писател“ през 1978 г., излязоха много от споделените размисли и оценки, намериха място съкровени изповеди и възмущения. Но и през следващите две години — най-страшните, най-тежките за вече доста болния писател — ние се виждахме и разговаряхме. Мъчителната атмосфера след смъртта на непрежалимата дъщеря Яна съпътствуваше срещите в големия дом. Може би поради това, а и поради напредващата болест, сковаваща тялото, нямаше възможност за дълги, пространни откровения, за размисления, изискващи богати обобщения или засягащи проблеми извън живота и произведенията на Караславов.

С него доуточнявахме някои предишни негови признания, изяснявахме страни от историята на дадена творба, неините прототипове, думи и изрази, използвани в текста. Това надникване в „святия свят“ на твореца се оказа изключително благотратно и полезно. С достойнство, каквото само той притежаваше, Караславов въпреки физическите болки на все повече отпадащото тяло, въпреки мъката, обхванала душата му, отговаряше на моите въпроси. Понякога неговият разказ беше твърде задъхан, нахъсан от спомените, от внезапните хрумвания, от приплавяванията на паметта, която отслабваше, при все че беше съхранила изумителни впечатления, факти, наблюдения. Друг път той говореше с глухия си, но твърд глас спокойно, уверено, с мъдростта на вече възрастния човек и с неповторимостта на внушенията, които може да има само необикновената творческа личност.

С каквито и моменти от тези години да свързвам неговия образ, все пак неизблъдвяваща е в съзнанието ми оная августовска среща от 1975 г., когато намерих писателя седнал на пейката под лозата в разкошния двор на високата къща. Бледото му, леко обрасло с бяла брада лице на проблясващата между листата слънчева светлина изглеждаше невероятно изразително и в общото впечатление на достойнство и властност се налагаше нещо патриаршеско, гордо и недостъпно. И по-късно, в отделни моменти това впечатление се усещаше и усиливаше. И след най-интимните жестове, и при приятелското благоразположение никога през тези пет години, когато бях при Караславов, не можах да премина оная невидима, но така осезателна граница, която ни отделяше един от друг. Въпреки цялата непринуденост, която той създаваше, въпреки искрената приветливост и непресторена сърдечност, изразени дискретно, без поза и показност, необикновената му личност уважаваше. Неговата осанка, дори и при боледуването, и при цялата мъчителност на движенията, не загуби своята представителност. Коровата воля и властният дух надмогваха до последните му дни всичко принизяващо, делнично.

След всичко преживяно, след превратните моменти на бурния му живот чертите на лицето му добиха една необикновена изтънченост, неприсъща на повечето възрастни хора. А погледът му, този остър и вряващ се поглед под бухлатите, типично караславовски вежди, получи някакво необяснимо вътрешно спокойствие и благородство. Всичко, което той така зорко е следял години наред, сега сякаш вече не го вълнуваше. И все пак не мисълта за смъртта го вълнуваше, а творчеството, неговата неизчерпаема сила. И това държеше духа му буден, непримирим.

В един от разговорите попитах Георги Караславов:

— Кое според вас определя творческото своеобразие на таланта, неговото израстване? Няма автор, който да не се е вълнувал от своята съдба, от възможностите за осъществяване на своите замисли, на своята дарба. Като имам пред вид вашия огромен опит, интересно е да споделим как се постига оригиналността, неповторимото присъствие в литературата?

Той отговори:

— Всеки истински талант в литературата създава неща, които са неповторими. Неповторимо значи оригинално, оригинално значи неповторимо. Жизнените условия, личните особености са от голямо значение за израстването на литературния талант. Но веднъж навлязъл в творческия процес, той трябва да работи упорито върху майсторството си, без това не може да се постигне огромно творческо дело. При настроение могат да се напишат десет страници, но за крупно дело се изисква труд, и то месеци и години наред, истинска всеотдайност към това, което създаваш. През моя живот аз съм се стремял цялото си внимание, всичките си сили да отдавам на творческата си работа, независимо че съм срещал огромни трудности. Без това не бих могъл да напиша толкова книги.

От българските писатели, които обичаше, на първо място той поставяше Вазов. За живота и личността на великия патриарх на българската литература, за неговите произведения, особено за „Под игото“, винаги намираше място в отделен разговор, използваше някакъв на пръв поглед случаен пример или съвсем съзнателно подчертаваше традицията, идеща от Вазов. Затова в навечерието на неговата седемдесет и пета годишнина реших да му поставя същите тридесет и един въпроса, които проф. Иван Шишманов е задал на именития си събеседник. И сега си спомням този късен следобяд. Леко облегнат на дивана, Караславов изпитателно ме поглежда. Нищо не трепва по лицето му, но усещам, че вътрешно се вълнува. Въпросите и отговорите се редят един след друг.

— Най-напред искам да Ви попитам коя краска предпочитате?

— Червената. Краската на кръвта, революционната краска.

— Коя е любимата Ви миризма?

— На теменужката.

— Кое цвete е според Вас най-красиво?

— Незабравката.

— Кое животно Ви е най-симпатично?

— Вола.

— Коя краска на очи и коси предпочитате?

Тук писателят, както е леко привел главата си, почва да се смее:

— Няма да кажа, защото ще се разсърди жена ми.

— Коя е според Вас най-ценната добродетел?

— Честността.

— Кой порок мразите най-много?

— Много пороци мразя — разврата, користолюбието, подкупа и рушвета. . .

Но да не ги изреждам по-нататък.

— Кое е Вашето любимо занятие?

— Четенето.

— Кое развлечение Ви е най-приятно?

— Когато бях здрав, обичах да работя земеделски труд — в градината се занимавах с нашите насаждения.

— Кое е според Вас идеалът на земното щастие?

— Трудно ми е да отговоря на този въпрос.

— Коя съдба Ви се вижда най-вече за оплакване?

— И на този въпрос съм затруднен да отговоря веднага.

— Може ли да попита човек на колко сте години?

— Може. На 75 години съм.

— Кое кръстно име бихте си взели, ако бихте си го избрал сам?

— Георги.

— Кой е бил най-хубавият момент от живота Ви?

— Много моменти са били много хубави.

— Кой е бил най-печалният, най-тежкият?

— Боледуването ми.

Когато водихме този разговор, писателят още не е допускал, че много скоро след това ще загуби своята дъщеря. След нейната смърт неколkokратно, с тежка въздишка той казваше: Смъртта на Яна просто ни съсипе. И на мене, и на жена ми вече не ни се живее, така сме убити от тоя удар.

— Кое е Вашата най-голяма надежда?

— Да оздравея.

— Вярвате ли в приятелството?

— Вярвам.

— Кое е за Вас най-приятният момент през деня?

— Утрото.

— Коя историческа личност Ви е най-симпатична?

— Ленин и Георги Димитров.

— Коя личност от роман или театър?

— Бойчо Огнянов.

— В коя страна бихте предпочели да живеете?

— България.

— Кой писател предпочитате?

— Талантливия. А имена — те са толкова много, за тях вече съм говорил толкова пъти, че е излишно да ги изброявам сега.

— Кой живописец?

— Владимир Димитров — Майстора.

— Кой компонист?

— Автора на „Тракийски танци“ — Петко Стайнов.

— Каква девиза бихте си избрали, ако би трябвало да имате такава?

— Не оставяй дневната работа за утре.

— Кое е според Вас шедьовърът на природата?

— Жената или по-скоро детето.

— От кое място сте запазили най-приятен спомен?

— От моя роден край.

— Кое ястие обичате най-много?

— Дето казва Вазов в отговора си на този въпрос — сърми от зелена шума и заарска пстърма. Роба обичам много, но за голямо съжаление жена ми не обича и аз ям много рядко.

— Предпочитате ли твърдо или меко легло?

— И на едното, и на другото съм спал.

— Кой чужд народ Ви е симпатичен?

— Съветският народ.

— Напишете (или кажете) една от Вашите мисли или цитат, смисъла на който одобрявате?

— Не оставяй дневната работа за утре, повтарям го.

Трудът, постоянството, всеотдайността на творческата работа действително са черти, които са в основата на неговия характер, на таланта му. Винаги когато е разказвал за себе си — за най-ранно детство или за късната зрелост, натрупана от годините, Караславов не забравяше да постави акцент върху волята, нужна на всеки автор да се откаже от безброй лесни неща, от евтините ежедневни удоволствия и да бъде верен на белия лист пред себе си.

Показатели са и други негови признания. Многократно съм го питал: Откъде черпахте теми и идеи за своето творчество. Как намирахте образите, които са Ви нужни? И отговорите често бяха сходни, неговата позиция докрай остана неизменна. Като своеобразно обобщение за неговия път на писател, за завоюваните успехи са думите му:

— Всеки истински талант съзрява със своето време и със своя народ. В нашата литература имаме десетки примери за това — Вазов, Христо Ботев, а след тях Смирненски и Вапцаров, или Йовков и Елин Пелин. Това са писатели, които живяха със суровите истини на живота и правдиво ги превъплътиха в творчеството си. Аз не бих могъл да напиша толкова книги, ако не съм участвувал във всички големи събития, които разтърсваха нашата земя, ако не наблюдавах сложните процеси, които се извършваха в българското село, особено след Първата световна война и след победата на Великата октомврийска социалистическа революция. В „Татул“ и „Снаха“ съм изразил своето отношение към частната собственост и нейната гибелна сила върху отделния човек, а чрез „Обикновени хора“ се опитам да покажа пътя, по който може да се премахне капиталистическият строй — причината за всички злини, които измъчваха хората, разбиваха техните семейства, унищожаваша тяхното щастие.

Навлизайки в пространната територия на неговия свят, неизбежно следват нови въпроси. Например — как жизненият факт става художествен, как видяното и преживяното може да служи на писателя при изграждането на отделното произведение, доколко прототипът на образа служи за неговата обрисовка, за типизацията на отделни негови черти.

— Повечето от моите сюжети съм взел от родното ми село Дебър — обяснява Караславов. — Там имах възможност да наблюдавам и изучавам чрез живота на своите роднини и близки, чрез взаимоотношенията на моите съселяни много конфликти и борби. Разбира се, отделната случка аз вземах само като ядро на бъдещия сюжет, а много неща в нея изменях съобразно моето художествено виждане и отношение и според идеята, която ме вълнуваше и която исках да изразя.

Много от моите герои имат конкретни прототипове, други са събирателни образи. Но аз винаги съм избягвал авторското измисляне, животът щедро ми поднасяше готови завършени характери. Освен това, без да имам зрителни представи, не можех да пиша. Трябваше да познавам подробно това, за което разказвам, за да мога да работя. Опитам се например да опиша в едно свое произведение срещата на стария наш партиен деец Йордан Милев с Ленин в Женева, но в Женева не можах да отида и нищо не излезе.

Моя роман „Обикновени хора“ аз писах в продължение на петдесет години. Подробно съм се запознавал с много детайли, с редица факти и събития, за да мога да отразя мащабността на епохата, развитието на общественно-политическата обстановка в България в периода между двете световни войни. Разпитвал съм около 500 души, които ми дадоха ценни сведения, прегледах цялата наша партийна преса, излязла през 20-те години. Само така можех да бъда верен, точен изобразител на това, което исках да кажа.

— Как търсихте националната характеристика на своите герои, типизацията на техните черти?

— Преди всичко познавам българския живот. Израсъл съм в него и в него извървях своя път. Още от най-ранна възраст се интересувах за всичко, което ставаше около мен. Събирал съм народни песни от родния ми край. Даже като ученик изнесох една беседа за любовта в народната песен, като се опирах на примери от песни, които се пееха на село. По-късно издадох една антология „Занаятчийството в българските народни песни“, като изчетех над 80 хиляди народни песни. Чрез творчеството на големите наши писатели се стремях да опозная тълкуването на българската душевност. Вземете само „Под игото“, романа, който съм смятал винаги за моя настолна книга. Каква галерия от типове е създал Вазов — от Огнянов до Рачко Пръдието!

За да осмисля обществения растеж на героите, тяхното развитие, ми помогна моето ранно влизане в редовете на партията. Комунистическите идеи разшириха моя кръгзор, дадох ми верните мерки за хора и събития. И през целия си живот досега в моето творчество аз съм утвърждавал тези идеи, отразявал съм борбата на партията за нашия нов социалистически ден. В пиесата ми „Майка на всички деца“ обобщеният образ на партията е свързан с основната тема за величието на комунистическата вяра, тема, която преминава и през останалите мои произведения.

— Как определяте заглавията на своите книги, имената на героите в тях, речта им? Навярно този избор не е случаен, той е подчинен на основния Ви замисъл, на търсената сюжетно-тематична линия?

— Аз мисля много и върху заглавията на моите книги, и върху имената на героите, на техните фамилии. Предварително набелязвам много заглавия, после се спирам на две-три от тях и накрая избирам само едно. Същото става и с имената. Много често съм използвал характерни имена от нашия край — Марьола, Севда, Станка, Кръстю, Слав, Итю, но избягвам да назовавам свои герои с имена и фамилии на живи хора, тъй като някога съм имал неприятности с едноименниците на отрицателните герои.

За мен голяма роля играе и речевата характеристика на даден образ, неговият език. Внимателно съм събирал народни думи и изрази, които после съм вмъквал в отделни реплики. Също диалогът е много труден в едно белетристично произведение и той ми е отнемал много време.

— Другарю Караславов, какво е Вашето мнение за майсторството на писателя, как се достига до него — само талант ли е нужен или са важни още редица други неща, за да се развие и обогати талантът, да намери той пълна реализация?

— Аз като студент написах един роман и го занесох на Антон Страшимиров да го прочете. Това беше през периода на моето сътрудничество и активна редакторска дейност във вестник „Ведрина“. След една седмица отидох да попитам за мнението на писателя. Той ми върна ръкописа, като първите страници бяха зачертани на кръст, и ми каза: Не така, Гец. Не така, моето момче, така не се пише. Аз го попитах как се пише и Страшимиров ми каза: Заклучи в чекмеджето този ръкопис, остави го една година да престои и след това го прочети. Тогава ще разбереш защо не се пише така.

Моят малко измислен, съчинен роман така и пропадна, но разбрах една голяма истина. С много труд, с продължителна работа се стига до сериозно майсторство. Писателят трябва да се обогатява постоянно, да търси образи, идеи, да чете и върви в крак с живота.

— Вие сте работили дълги години като журналист и публицист, като редактор и коректор. Може би ще разкажете за този дял от Вашата богата и многостранна дейност. Какво е отношението Ви към печата, към неговата роля в нашия живот?

— Наред със своята творческа работа в областта на литературата аз винаги съм бил сътрудник на многобройни вестници и списания. Написал съм повече от

хиляда статии по най-различни въпроси, чрез тях от страниците на различните издания съм имал възможност да участвам директно в различни спорове, да вземам отношение по редица важни въпроси. Винаги най-високо съм оценявал ролята на печата. Историята на нашия партиен прогресивен печат е толкова богата, че могат да се напишат томе за нея. Това е една обширна област, която се нуждае от сериозно научно проучване.

През онези години ние само можехме да мечтаем за тези удобства, при които работят сега журналистите в нашите дневни вестници. Редакцията на „Поглед“, на „Жупел“, когато аз ги редактирах, се намираше в моята чанта. От носене на тая чанта балтонът ми се беше протрил. Докато да си купя първата пишеща машинка, аз преписвах вечер до среднощ на ръка редица от материалите, които трябваше да се публикуват.

Но въпреки тези трудности аз разбирах силата на словото и чрез него воювах, търсех и защитавах истините на времето и борбата.

— При писането на Вашите произведения, когато прекъсвахте, готовия текст обработвахте ли го, преди да продължите, какъв начин на работа Ви беше най-подходящ?

— Започнех ли да пиша дадено произведение, продължавах да пиша, докато завърша целия текст. Пишех винаги само на ръка. Когато си купих по-късно машина, започнах да тракам на машината. Но отначало първите си работи съм ги писал на ръка, с молив, а след това с мастило. Пишех, където ми паднеше, после преминах към тетрадки. Благодарение на това аз съм запазил много от ръкописите си. Отначало няха къде да пазя ръкописите си, не живеех в постоянна квартира или трябваше да ги крия от обиски на полицията. Така пропадна ръкописът на романа „Машеха“ — третия роман след „Татул“ и „Снаха“, изчезна с една кожа, в която жена ми го била скрила и след това го изхвърлила.

— Когато обмисляте бъдещо свое произведение, когато размишлявате върху образите, предварително ли ги делите на положителни и отрицателни, въобще как определяхте какви ще бъдат чертите на героите Ви?

— За мене героят е свързан с определена партия, с определена класа и аз предварително горе-долу знам какво развитие ще има този герой. Така е било винаги когато е трябвало да характеризирам след това моите образи. Разбира се, в процеса на писането идват различни хрумвания, които дават вече нюансите на идейната, психологическата, нравствената характеристика.

— А когато започвахте „Снаха“, какъв герой според Вашия замисъл трябваше да бъде Тодор Юрталана, неговият образ от романа покрива ли предварителните Ви представи?

— Ако Юрталана живееше и работеше при нашите условия, той непременно щеше да бъде председател на ТКЗС, щеше при новите условия да еволюира. Това е сложен образ на човек, типичен представител на класата си, но с много добродетели — трудолюбив, находчив, умен, с поглед върху развитието на действителността. Аз съм убеден, че той щеше да еволюира при днешните условия. Разбира се, не трябва да се опростяват нещата за „положителен“ или „отрицателен“ герой, всеки образ трябва да бъде определен от жизнената правда и писателят не може да не се съобразява с нея.

— Въпросът за метода на „Снаха“ е бил обсъждан многократно, повдигали са го и изследователи, и чататели. Вие, авторът, какво пояснение бихте дали за метода, по който е написан романът?

— Социалистическият реализъм е създаден от Горки. Първият роман, първото художествено произведение, което е било написано по метода на социалистическия реализъм, е романът „Майка“. А кое е характерно за „Майка“? Павел Власов и неговите другари, когато ги съдят, са последователи на Ленин. В социалистическия реализъм като метод е прокарана идеята за промяната на строя по

комунистически тип. Това беше изходната ми позиция. Аз не можех открито да я напиша нито в „Татул“, нито в „Снаха“, но завоалирано аз предавам идеята за премахването на строя чрез изобличението на частната собственост, загиването и деградацията на представителите на капиталистическия строй. При метода на социалистическия реализъм се вижда борбата за победата на новия строй, класите са очертани ясно. В този смисъл „Татул“ и „Снаха“ се явяват като произведения на социалистическия реализъм. Преди това има друго произведение, което е написано много хубаво, много художествено и много силно, това е „Село Борово“ от Крум Велков. Аз имам немалко произведения от преди Девети септември — разкази, повести, които са написани по този метод — „На пост“, „Селкор“, „Параκληсът на свети Петър“... Общото идейно внушение е ярко, то е тясно свързано с жизнените и обществено-политическите проблеми.

— Другарю Караславов, Вие сте автор на толкова много произведения, а прави впечатление, че винаги предпочитате в тях третоличната форма на повествование, не сте използвали „аз“-формата, която се смята за модерна и която е така характерна за търсенията на редица наши съвременни белетристи?

— Според мене „аз“-формата стеснява погледа на писателя, прекалено много го центрира върху един герой. Никога не съм опитвал този начин на повествование, той просто не отговаря на моето виждане и разбиране по отношение на художественото изображение в прозата. Аз винаги съм се мъчил героят да има мисли, чувства, които да отговарят на неговата класова принадлежност, на жизнените противоречия и конфликти.

— Прави впечатление, че един от предпочитаните жанрове след разказа и романа във Вашето творчество е повестта. Бихте ли обяснили какво цените в този белетристичен жанр, с какво той отговаря на творческото Ви виждане?

— Аз ценя своите повести много. Те са според мене ясни, конкретни и убедителни в идейно-художествено отношение. За мене беше истинско удоволствие и увлечение да описвам събития и факти, да създавам герои — положителни и отрицателни — в един такъв жив, стегнат белетристичен жанр, какъвто е повестта. Стегнатата, сбита форма на повестта ми даде възможност да отразя интересни преживявания, важни проблеми и в „Селкор“, и в „Параκληсът на свети Петър“, и в „Танго“...

— След излизането на Вашите книги поправяте ли текста, обработвате ли отделни моменти, изрази?

— Поправял съм много. Например преди да излязат шестте части на „Обикновени хора“ в три тома. Също така много съм преработвал пиесите си. По-дребни поправки съм правил на останалите мои книги, но първоначалните ръкописи винаги са преработвани по няколко пъти. Например моят роман „Снаха“ има седем редакции. Повестта ми „Орлов камък“ се нуждаеше от много сериозна езикова обработка.

— Вие сте един от най-продуктивните автори в българската литература. Кое Ви даваше подтик да пишете, как намирахте вдъхновението, за да работите толкова упорито и всеотдайно цели десетилетия?

— Аз съм Ви разказвал за своето детство, за младежките си години, за безброй събития, които са ме впечатлявали, които са определили в значителна степен моята съдба. Интересувах се живо за всичко, което става около мене. Затова многото факти, които познавах и бях събрал, наблюденията ми, личните ми преживявания, самият живот със своята многоликост ми даваха подтик, за да напиша своите романи и повести, разказите, драмите си. Също така моите наблюдения върху живота на най-близките ми хора — лели и чичовци, дядовци и вуйчовци, също ми даваха обилен жизнен материал и аз не го пестях в своите произведения.

— В редица свои статии Томас Ман разказва за споровете и несъгласията, които са предизвиквали неговите книги, когато са се появявали. Вие имали ли сте случаи, когато някои от прототиповете на книгите Ви са недоволни от начина, по който сте ги описали?

— В моята писателска практика също имам такива случаи. Били са ми сърдити и близки хора, и познати. Даже техните синове и дъщери. Просто престават да ми говорят, да се срещат с мене и да ми идват на гости. Доколкото знам, и Вие със своята анкета предизвикахте такива несъгласия, но аз съм казал това, което мисля и чувствавам, което познавам най-добре. Не е нужно един автор да се съобразява винаги с общоприетото, с утвърдените представи, иначе творчеството губи индивидуалността си, става утилитарно, принизява се авторското присъствие.

— Тъй като Вие работите в нашата литература през един доста дълъг период от време, не сте ли се страхували, че може някои от Вашите теми и проблеми да са остарели за вкуса и изискванията на днешния читател?

— Не съм мислил, а и не съм се страхувал, че може да се променят и вкусът, и предпочитанията на читателите. Аз съм се стремил да дам в книгите си истината и да я подкрепя с факти. Бях честен в произведенията си и описвах живота такъв, какъвто е — неспокоен, драматичен, величав.

— Искам да Ви попитам за следното. Вие напускате Дебър още като ученик, след това живеете в различни градове, а като студент идвате в София, постепенно се прекъсват връзките Ви със селото, а може да се каже, че цялото Ви творчество отразява съдбата на селския човек, неговия свят и бит, неговите преживявания и душевна характеристика. Кое определи тази последователност, тази всеотдайност към всичко, свързано с българския селянин?

— Когато бях ученик в Борисовград, аз си живеех на село. И по-късно многократно съм пребивавал на село, отлично познавам бита на селските хора, техните борби, конфликти, измененията в село под напора на обществено-политическата обстановка. Аз никога не съм прекъсвал връзките си със селото. Всички мои наблюдения и преживявания носят белега на селското и аз го познавам по-добре от всичко друго. И това ми наложи съвсем естествено и моите сюжети, герои, проблеми да бъдат свързани с българското село, с измененията в него след Първата световна война.

Но в книгите ми има много градски сцени, например в романа „Татул“, в разказите ми и фейлетоните ми, в „Обикновени хора“ и т. н. Те присъствуват дотолкова, доколкото са нужни за отразяване на сюжетното развитие, иначе духът на произведенията ми, проблемите, които отразяват, принадлежат на селото, на хората, които кръвно са свързани с него.

— Направило ми е впечатление, че за разлика от редица наши художници, от които сте се учили, като Елин Пелин и Йордан Йовков например, Вие почти не изобразявате селския добитък, света на животните в своето творчество. Защо е така при Вас?

— Вярно е това, мен ме интересуваха винаги хората, промените в тяхното мислене и поведение. Светът на животните обаче не ми е непознат, напротив. От малък аз ходех да паса волове и крави, коне. Овце не съм пасал. До осми клас, вече гимназист, съм бил воловар. Имаш едно любимо юнче Гъдьо и една кравичка Цацана. Като ѝ извиквах: Цацана, Цацана! все при мене идваше, не можеше да я уловят падащите. Но проблемът за отношенията между животните и човека не присъствува в моето творчество. Аз изследвам човека, неговото обществено развитие и израстване.

— Другарю Караславов, а как протича процесът на писането? Дълго ли обмисляте сюжета, развитието на действието, преживяванията на героите?

— Зреенето на моите произведения ставаше винаги бавно и мъчително. До като почна да пиша, дълго време обмислям всичко с най-големи подробности.

— През това време записвахте ли си нещо, правехте ли предварителен план на композицията, на действащите лица и тяхното пресъздаване?

— Не, никога не съм записвал нищо предварително. Само внимателно, много съсредоточено обмислям замисъла, хода на действието. По време на обмислянето цели страници се „отпечатваха“ в мозъка ми като върху лист хартия.

Много ме затрудняваха например героите — характерите, имената, — всичко до най-големи подробности. Аз гледам името да бъде според обстановката, обичаите на местните жители, а не да е някакво измислено или модно име, което не върви например за отдавна отминала епоха. Такива измислени герои имаше на времето и те звучаха неестествено. Авторы като Симеон Дановски и Панчо Михайлов описваха селска обстановка, селски герои, а им слагаха крайно неподходящи имена.

За мен беше много важно предварително да уточня битовата обстановка. Изграждах си точна представа за къщата, двора, за всичко свързано с живота и навиците на моите герои. Обръщах внимание на занаята, на това, което работеха. В главата ми всичко се оформяше и каквито и нови неща да изникваха в процеса на писането, веднъж набелязаното оставаше: дори и когато работех върху произведение, писано в продължение на половин век — романът „Обикновени хора“.

— Защо станахте драматург, другарю Караславов?

— Към драматургията ме подтикна моята работа в Народния театър, където след Девети септември бях известно време директор. Близко три години прекарах в театъра. Запознах се с театралната кухня, така да се каже. Трябваше да преглеждам и да поправам различни пиеси. Бях принуден да обработя и драматизацията на „Снаха“, тъй като Александър Хаджихристов, който се зае с тази работа, не можа да я свърши истински.

— В произведенията Ви преобладават героите, излезли от самите недра на българския народ — така е във Вашите ранни разкази и книги: „Уличници“ и „Кавалът плаче“, „На пост“ и „На два фронта“, в повестта „Селкор“, и „Бащин грях“, „Танго“, в пиесите Ви „Глас народен“, „Ленин влезе в нашия дом“, „Габерови“. . . Ако продължавам, трябва да изброя заглавията на всичките Ви произведения. Най-мощният Ви роман „Обикновени хора“ и със заглавието си подчертава това. Кое Ви насочваше именно към обикновените, трудовете хора?

— Моят живот беше много бурен. Най-напрегнато беше времето на фашистката диктатура, когато бях под подозрение, наблюдаван и преследван, арестуван, измъчван. Но въпреки всички трудности имах голяма и ясна цел пред себе си — да служа предано и всеотдайно на партията и народа и със своето творчество като писател да отразя борбите за днешния ден, за комунистическото бъдеще на родината ни. През всичките години на моето идейно и естетическо съзряване бях неотделимо свързан с революционните борби, бях участник в тях — без чувството, че съм писател, а като обикновен партиец, като комунист. За моето израстване изигра голяма роля влизането ми в редовете на комунистическата партия. Един писател не може да се развива, не може да създава трайни произведения, ако не изобразява живота на своя народ, ако правдиво не внася в творчеството си най-големите идеи на своето време. Така търсих сюжетите, героите, проблемите на моите произведения.

Тази вътрешна идейна убеденост и последователност е отразена най-ярко в творческите дирения на Караславов, в основната линия на неговия път. Свързан с народа и партията, с техните борби, той твърдо и последователно осъществява набелязаните си художествени задачи. Не само тематично неговите произведения

са обединени от голямата цел на революцията, а и майсторството, тънкият психологически усет при характеристиката на героите, тяхната реч, преобразованията, които стават вътре в тях — всичко носи белезите на една нова поезика, която за българската литература през 30-те години вече става водеща и която е свързана с големите имена на партийно-революционната литература.

Летописец на националното ни развитие в продължение на половин век, Георги Караславов с богатото си и многостранно дело даде ценен принос в литературата ни, утвърждавайки трайните и силни добродетели на трудовите хора по пътя на преломните преобразования през трудните битки за нов мирен и щастлив свят. Той защити достойно българската разказваческа традиция и сам стана един от нейните безсмъртни първенци.